

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС; КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛІСТИКА; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.982

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-3-7>

Бондар Володимир Сергійович,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного інституту,
Національна академія Служби безпеки України,
вулиця Михайла Максимовича, 22, Київ, 03066, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1552-4555>

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЗБРОЇ: ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА, ЗАВДАННЯ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті здійснено комплексний аналіз правових, методичних та організаційних питань дослідження сучасних об'єктів судової експертизи зброї для обґрунтування шляхів підвищення розв'язання класифікаційних, діагностичних, ідентифікаційних та ситуаційних експертних завдань, а також визначення сучасних тенденцій судової експертизи зброї.*

Обґрунтовано необхідність перегляду об'єктів судової експертизи зброї. Надано оцінку перспективам розвитку експертної спеціальності 3.4 «Дослідження зброї з некінетичним принципом ураження».

Зазначено, що завдання криміналістичного зброєзнавства тісно пов'язані з його предметом і системою. Їх можна класифікувати на головне завдання, що стоїть перед галуззю знань, а також загальні і конкретні завдання, серед яких можливе виокремлення поточних і актуальних. Головним завданням, що стоїть перед криміналістичним зброєзнавством є систематизація поняття та конструктивних ознак відповідних об'єктів задля визначення відповідних кримінально-правових заборон, розробка й вдосконалення відповідних державних стандартів, спеціальних технічних вимог, класифікацій, методик і технологій дослідження зброї та боєприпасів, а також слідів її застосування.

Визначені перспективні напрями подальших наукових розвідок у сфері експертизи зброї.

***Ключові слова:** вогнепальна зброя, судова балістика, судова експертиза зброї, судове зброєзнавство.*

Bondar Volodymyr. FORENSIC EXAMINATION OF WEAPONS: CONCEPT, SYSTEM, TASKS, DEVELOPMENT TRENDS

***Abstract.** The article provides a comprehensive analysis of legal, methodical, and organizational issues in the study of modern objects of weapons examination in order to substantiate ways of improving the solution of classification, diagnostic, identification, and situational expert tasks, as well as determining modern trends in forensic examination of weapons.*

The need to review objects of forensic examination of weapons is substantiated. The development prospects of expert specialty 3.4 "Research of weapons with a non-kinetic principle of defeat" were assessed.

It is noted that the tasks of forensic weapons science are closely related to its subject and system. They can be classified into the main task facing the branch of knowledge, as well as general and specific tasks, among which it is possible to distinguish current and actual ones. The main task facing forensic weapons science is the systematization of the concept and structural features of relevant objects in order to determine the relevant criminal law prohibitions, the development and improvement of relevant state standards, special technical requirements, classifications, methods and technologies for the study of weapons and ammunition, as well as traces its application.

Prospective areas of further scientific research in the field of weapons expertise have been identified.

***Key words:** firearms, forensic ballistics, forensic examination of weapons, forensic weapons science.*

Вступ. Кримінальні правопорушення у сфері обігу вогнепальної зброї являють собою особливу небезпеку для суспільства та держави. До основних каналів надходження вогнепальної зброї в незаконний обіг відноситься:

- вивезення вогнепальної зброї з місць проведення бойових дій, у тому числі трофейної, вилученої у російських військовополонених;
- викрадення вогнепальної зброї зі складів озброєння на тимчасово окупованих територіях;
- контрабанда вогнепальної зброї;
- виготовлення вогнепальної зброї з використанням виробів, конструктивно схожих з вогнепальною зброєю (газової, сигнальної, нейтралізованої та вихолощеної зброї, стартових пістолетів тощо);
- виготовлення вогнепальної зброї саморобним способом з побутових предметів, спеціальних пристроїв або повністю саморобної.

Водночас є очевидним, що, незважаючи на пильну суспільно-державну увагу до проблеми незаконного обігу вогнепальної зброї та комплексні організаційно-правові заходи, спрямовані на удосконалення правоохоронної діяльності з його протидії, котрі відображують як національні, так і міжнародні, передусім, європейські, напрацювання у цій сфері, незаконний обіг вогнепальної зброї та боєприпасів до неї є одним із найбільш поширених посягань серед кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки. Так, відповідно до офіційної статистики Офісу Генерального прокурора України, у 2021 обліковано 49 злочинів, учинених із використанням вогнепальної зброї (умисних вбивств, умисних тяжких тілесних ушкоджень, розбоїв), та 9, учинених із використанням боєприпасів, у 2022 році – 106 (797), у 2023 – 103 (1023) злочини та 11 кримінальних проступків). За незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) та незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видавлення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових

речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1) у визначеному періоді обліковано: у 2021 році – 442 та 6 відповідно; у 2022 році – 854 та 16; у 2024 році – 801 та 18 кримінальних правопорушень. При тому вилучено предметів кримінально-протиправної діяльності тільки у 2023 році: нарізної вогнепальної зброї – 105, іншої вогнепальної зброї – 35, гранатометів та реактивних систем – 23, патронів – 35030.

Вищезазначені показники кількості облікованих кримінальних правопорушень не відображають масштабів суспільно небезпечних діянь зазначеної категорії, оскільки незаконний обіг вогнепальної зброї становлять підґрунтя групової та рецидивної злочинності, яка перебуває в системному зв'язку з іншими кримінальними правопорушеннями, на вчиненні яких спеціалізуються їх учасники, у тому числі тих, що передбачені ст. ст. 115, 127, 146, 185, 187, 201, 257, 296, 307, 309, 311 КК України.

Таким чином, систему кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення в сфері обігу зброї та боєприпасів, складають статті, які включені до розділу IX КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки». Об'єднуючою ланкою складів кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї та боєприпасів є *предмет* кримінального правопорушення: 1) вогнепальна зброя (ст. ст. 263, 263-1, 264); 2) бойові припаси (ст. ст. 263, 263-1, 264); 3) вибухові речовини чи вибухові пристрої (ст. ст. 263, 263-1, 264).

Кримінальними правопорушеннями, *знаряддями та засобами* яких є вогнепальна зброя та бойові припаси, що утворюють юридичну ознаку складу злочину, яка підлягає встановленню є: 1) незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ч. 2 ст. 146 КК України); 2) бандитизм (ст. 257 КК України); 3) терористичний акт (ст. 258 КК України); 4) сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК України); 5) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ч. 3 ст. 260 КК України); 6) масові заворушення (ст. 294 КК України); 7) хуліганство (ч. 4 ст. 296 КК України);

8) перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України); 9) опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ч. 2 ст. 404 КК України); 10) погроза або насильство щодо начальника (ч. 4 ст. 405 КК України); 11) порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ч. 3 ст. 406 КК України); 12) перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426-1 КК України); 13) найманство (ст. 447 КК України).

До злочинів, обов'язковою ознакою яких є предмет у вигляді вогнепальної зброї, бойових припасів, частин вогнепальної нарізної зброї (крім зазначених вище кримінальних правопорушень проти громадської безпеки), відносяться: 1) контрабанда (ст. 201 КК України); 2) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ч. 2 ст. 260 КК України); 3) викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК України) та ін., загалом 10 складів. Для адекватного трактування правозастосовником понять «Зброя», «Озброєність» проводиться судова експертиза зброї, завданням якої є діагностика відповідних безпосередніх об'єктів на предмет їх належності до категорії «Зброя», «Бойовий припас», «Вибуховий пристрій», що, в свою чергу потребує розробки єдиних критеріїв оцінки уражувачої дії відповідних конструктивних елементів, котрі.

Поряд зі зростанням ступеню озброєності злочинного середовища, іншими передумовами продовження наукових розвідок у галузі судової експертизи зброї слід назвати:

– прийняття державного Стандарту зброї та, відповідне, нормативне закріплення поняття, криміналістичних ознак зброї та боеприпасів, а також нових класифікацій, котрі потребують конкретизації. Розробка критеріїв оцінки уражувачої дії зброї за механізмами

ураження дозволить структурувати всі галузі криміналістичного зброєзнавства в єдину систему. Це буде природничо-науковим обґрунтуванням для інтеграції розрізнених сьогодні галузей зброєзнавства в єдину систему;

– стійка тенденція розширення переліку видів зброї, котра використовується в кримінально-протиправних цілях та базується на нових фізичних принципах. Як наслідок, виникла об'єктивна необхідність формування нових підвидів судової експертизи зброї з метою дослідження зброї електрошокової дії, ультра-, інфразвукової зброї тощо.

Матеріали та методи. Судова експертиза зброї та її розвиток перебуває у фокусі багатьох провідних дослідників України. Зокрема, окремі тенденції розвитку судової експертизи зброї розглядали такі криміналісти як В. В. Арешонков, В. Є. Бергер, Д. Ю. Гамов, В. І. Голоботовський, І. В. Гора, Б. М. Єрмоленко, О. В. Коломійцев, А. В. Кофанов, Я. В. Новак, Л. Ф. Саврань, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. С. Соколов, О. Ф. Сулява, В. О. Яремчук. Наукові розвідки цих та інших фахівців потребують узагальнення та предметного вивчення з тим, щоб виявити основні проблеми, які виникають під час судово-експертного дослідження відповідних об'єктів. Водночас, нова галузь/вчення/рід/вид криміналістичної техніки/судової експертизи може вважатись сформованою за умови методичного забезпечення вирішення діагностичного завдання об'єктів, котрі мають єдині механізми ураження.

Нагальним завданням, котре ще не отримало кінцевого комплексного розв'язання є визначення правової кваліфікації й техніко-криміналістичної оцінки електрошокерів, які знаходять широке застосування під час скоєння кримінально-протиправних діянь. Розробка відповідних поняття та критеріїв віднесення таких об'єктів до категорії заборонених дозволить об'єктивізувати обґрунтування категоричних висновків при віднесенні досліджуваних об'єктів до однієї з цих категорій.

У цій статті робиться спроба на основі наявних наукових здобутків виявити завдання та сучасні тенденції розвитку судової експертизи зброї.

Методологічну основу дослідження утворюють методи наукового пізнання, які використовувалися у їх поєднанні, а саме: порівняльно-правовий, для узагальнення для узагальнення особливостей дослідження окремих моделей та зразків зброї, його порівняння з міжнародним досвідом; системно-структурний – для формування класифікації завдань судової експертизи зброї.

Метою статті є комплексний аналіз правових, методичних та організаційних питань дослідження сучасних об'єктів експертизи зброї для обґрунтування шляхів підвищення розв'язання класифікаційних, діагностичних, ідентифікаційних та ситуаційних експертних завдань, а також визначення сучасних тенденцій судової експертизи зброї.

Результати. Процес становлення зброї характеризується загальною спрямованістю, свідчить про системність знань про неї, загальні тенденції та закономірності його розвитку, що, відповідно потребує застосування єдиного методичного підходу до теоретичного дослідження проблеми зброї взагалі та судово-експертному дослідженню зброї зокрема.

Зазначені обставини дозволяють говорити про необхідність вивчення зброї та слідів її застосування не «розрізнено» за окремими видами, а як цілісної системи, яка має загальний методичний базис у рамках криміналістики і судової експертизи. В рамках криміналістики, точніше, галузі криміналістичної техніки – криміналістичного дослідження зброї та слідів її застосування – мають розглядатись такі складові цього учення, як поняття та класифікація видів зброї, боєприпасів і слідів їх застосування, джерело походження тощо, тобто все те, що складає основу судово-експертного дослідження зазначених об'єктів. У той самий час неможна заперечувати, що вивчення даних об'єктів відбувається і в рамках судової експертизи, як експертиза зброї. Дана окрема теорія – експертне учення про зброю та сліди її застосування – має певну самостійність, цілісність структури, загальність предметів дослідження. Причому формування даної окремої теорії не призведе до

вилучення з криміналістичної техніки такої її галузі, як криміналістичне дослідження зброї та слідів її застосування.

Тому зазначені тенденції потребують сьогодні єдиного методичного підходу до судово-експертного дослідження «зброярних» об'єктів та, відповідно, нового концептуального погляду на судову експертизу зброї.

Так, результати аналізу літератури питання підтверджують, що сьогодні є необхідним вивчення різних видів зброї у рамках однієї галузі криміналістичної техніки та єдиної інтегрованої навчальної дисципліни.

Для систематизації комплексу знань у даній галузі використовуються різні способи.

В. В. Арешонков пропонує створити у структурі криміналістики окреме вчення про зброю під назвою «Криміналістичне зброєзнавство». Учений робить наголос на тому, що сучасна назва «Судова балістика» потребує уточнення, і пропонує у цьому вченні розглядати дослідження холодної зброї та вибухових пристроїв, обґрунтовуючи, таким чином, необхідність створення цілісної концепції дослідження зброї у межах криміналістичної науки [1, с. 33–36].

В підручнику з криміналістики за редакцією доктора юридичних наук, професора В. Ю. Шепітька, відповідний розділ криміналістичної техніки називається – криміналістичне дослідження зброї. Структурно він складається з загальних положень судової балістики, криміналістичної класифікації вогнепальної зброї та видів боєприпасів, криміналістичної характеристики та класифікації слідів дії вогнепальної зброї, поняття криміналістичної вибухотехніки, криміналістичної класифікації вибухових речовин та вибухових пристроїв криміналістичної класифікації вибухових речовин і вибухових пристроїв, а також особливості слідчого огляду вогнепальної зброї та слідів її дії та слідчого огляду у кримінальних провадженнях щодо подій, пов'язаних із використанням вибухових матеріалів, криміналістичного дослідження холодної зброї [6, с. 108–147].

В підручнику з криміналістики за редакцією А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маля-

рової даний розділ криміналістичної техніки має назву «криміналістичне дослідження зброї, боєприпасів, вибухових речовин, пристроїв та слідів їх застосування та включає: 1) поняття судової балістики; 2) поняття та класифікацію вогнепальної зброї; 3) криміналістичну характеристику механізму пострілу та утворення його слідів, їх види; 4) виявлення, фіксацію, вилучення й використання слідів вогнепальної зброї; 5) види вибухових пристроїв і речовин, сліди їх застосування під час учинення злочину; 6) виявлення, фіксацію, вилучення й використання слідів вибухових пристроїв [5, с. 180–203].

У підручнику за редакцією В.В. Пяковського система знань про зброю систематизована на три блоки: 1) криміналістичне дослідження вогнепальної зброї, патронів (боєприпасів) та слідів їх дії (судова балістика); 2) криміналістичне дослідження холодної зброї та слідів її дії; 3) криміналістичне дослідження вибухових речовин, пристроїв та слідів їх дії (криміналістична вибухотехніка) [4, с. 129–171].

Питання про віднесення до предмету зброєзнавства дослідження вибухових пристроїв залишається дискусійним.

Наукова позиція В. О. Яремчук полягає в запереченні доцільності створення окремого криміналістичного вчення «зброєзнавства» через його некоректність. Посилаючись на аргументацію Р. С. Белкіна, авторка стверджує, що криміналістику цікавлять сліди, які залишаються після застосування зброї, а характеристики механізму пострілу використовуються криміналістикою як довідкові дані для криміналістичних цілей. Через це виникають питання щодо включення «вибухотехніки» до цього вчення. Сьогодні криміналістична вибухотехніка – це галузь криміналістичної техніки, яка досліджує ознаки вибухових пристроїв і вибухових речовин, закономірності виникнення слідів їх дії. Нею розробляються засоби та методи збирання, дослідження таких слідів з метою встановлення обставин злочину, а також надаються рекомендації щодо запобігання злочинам, під час вчинення яких застосовуються вибу-

хові пристрої і вибухові речовини. Виходячи з цього, дослідниця формулює висновок про те, що «є недоречним об'єднання в спільний розділ криміналістики або окрему криміналістичну теорію дослідження вогнепальної зброї, холодної зброї і вибухових пристроїв. Щодо останніх, то є особливості їх експертного дослідження, які відрізняються від проведення експертизи зброї, слідів і обставин її використання. До того ж, у різних країнах світу і у законодавстві, і у правозастосуванні, і в науці розрізняються різні види зброї і вибухові пристрої та особливості їх дослідження [9, с. 248].

Проаналізуємо вищезазначені наукові позиції.

Сучасні класифікації судових експертиз відбуваються за об'єктами дослідження в комплексі із завданнями, які вони розв'язують за такими ключовими напрямками: 1) процес укрупнення (із виду (підвиду) – у рід, із роду – у клас): поява нового виду експертизи всередині вже наявного виду за рахунок актуалізації або видозміни об'єктів, які раніше досліджували лише в окремих випадках, формування якісно нових експертних технологій та методик, розширення можливостей експертизи; 2) процес розділення: із класу – на роди й види.

Необхідність розв'язання комплексу якісно нових загальних експертних завдань зумовлює появу нових об'єктів дослідження, що може виступати як передумова формування нового класу або роду судових експертиз, а не виокремлення їх з уже наявних. Водночас іноді цей процес починається і при «старому» об'єкті, коли нові можливості науки і техніки дозволяють досліджувати його на якісно іншому рівні і тем тим самим зумовлюють необхідність виокремлення такого дослідження в самостійне, на базі якого в подальшому відбувається формування нового виду судової експертизи. При тому необхідність подальшого розвитку перспективного напрямку, що з'явився слугує головною підставою для виокремлення нового виду експертизи.

Якщо звернутися до проблеми виникнення нових видів судової експертизи зброї, то не є

складним помітити, що становлення вибухотехнічної експертизи почалося з появи в рамках судово-балістичної експертизи нового для неї об'єкта – мінновибухової зброї та формування відповідного також нового виду експертного дослідження в рамках зазначеної експертизи. В подальшому на базі цього самостійного виду дослідження набув розвитку та виник новий вид експертизи – вибухотехнічна.

Водночас, далеко не кожен об'єкт, який з'являється у рамках відповідного виду експертизи, призводить до виникнення самостійного напрямку дослідження з перспективою перетворення його в новий вид судової експертизи. Подібна трансформація, як правило, відбувається за наявності двох умов:

1) неможливості подальшого дослідження нового об'єкта в повному обсязі тими методами, які застосовуються в рамках відповідного виду експертизи;

2) нездатності цих методів до модифікації при дослідженні нового об'єкта.

При тому під модифікацією розуміється не докорінна зміна експертних методик, що вже склалися в даному виді експертизи, а їх пристосування до специфіки нового об'єкта дослідження. За таким «модифікованим» варіантом, з нашого погляду, відбувався процес створення методик експертного дослідження пневматичної та ствольної газової зброї в межах балістичного дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї.

Однак зазначений варіант є можливим не завжди. Іноді для експертного дослідження нового об'єкту експертизи в повному обсязі доводиться йти шляхом, при якому, хоча й враховується загальний методичний підхід до вивчення нового, теж «зброярного» об'єкта, але виникає необхідність розробки принципово інших експертних методик його дослідження, часто із залученням таких даних, яких не має у своєму розпорядженні існуюча судово-експертна галузь знань.

Наприклад, раніше поодинокі випадки дослідження гранатометів традиційно проводили судові експерти за напрямом дослідження зброї, яким присвоєно кваліфікацію судового експерта за експертною спеціаль-

ністю 3.1 «Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї». Проте досвід експертного дослідження гранатометів свідчить, що методологія дослідження й експериментального випробування гранатометів відрізняється від особливостей дослідження класичної стрілецької вогнепальної зброї та потребує впровадження окремої експертної спеціальності, додаткового матеріально-технічного та методичного забезпечення.

З метою усунення зазначених суперечностей наказом МВС України від 22 червня 2022 року № 382 було внесено зміни до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС, затвердженого наказом МВС України від 21 вересня 2020 року № 675, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 08 січня 2021 року за № 22/35644 (зі змінами), зокрема Перелік видів судової експертизи та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта в Експертній службі МВС доповнено новою експертною спеціальністю 3.5 «Дослідження гранатометів».

Під час опанування нової експертної спеціальності встановлено, що специфіка дослідження й експериментального випробування реактивних гранатометів, зокрема модифікацій ручних протитанкових гранатометів РПГ-7, дещо відрізняється від особливостей дослідження неактивних гранатометів. Насамперед це пов'язано з тим, що гранатомет РПГ-7 і його модифікації є вогнепальною зброєю безвідкатного типу, у якій метання снаряду здійснюється за рахунок енергії згоряння металю заряду в реактивному двигуні та зарядній камері ствола, унаслідок чого конструкція гранатомета не передбачає наявності механізму запирання, що закриває казенну частину ствола.

Іншою особливістю дослідження гранатомета РПГ-7 і його модифікацій є більш складна конструкція боеприпасів, що вражає ціль не тільки за рахунок кінетичної енергії снаряду, а й унаслідок дії уражальних чинників вибуху розривного заряду, що міститься в його бойовій частині.

Таким чином, дослідження й експериментальне випробування гранатомета РПГ-7 і його модифікацій пов'язане з підвищеним ризиком насамперед уражальних чинників вибуху розривного заряду, який міститься в бойовій частині гранатометного пострілу, що потребує додаткової підготовки експертів за цим напрямом дослідження [8].

На цій підставі в ДСТУ 9168:2021 «Судова експертиза зброї. Балістичні дослідження. Терміни та визначення понять» до об'єктів балістичного дослідження було віднесено наступний перелік об'єктів:

- стрілецька вогнепальна зброя;
- боєприпаси стрілецької вогнепальної зброї;
- гранатомети (багаторазового застосування);
- конструктивно схожі з вогнепальною зброєю вироби;
- частини і компоненти вогнепальної зброї;
- сліди вогнепальної зброї;
- сліди пострілу із вогнепальної зброї;
- матеріали кримінального провадження та інші матеріальні предмети, які містять інформацію про вогнепальну зброю, боєприпаси до неї чи обставини їхнього застосування [3].

Вбачається очевидним, що постійно діюча тенденція кількісної та якісної зміни об'єктів судової експертизи зброї буде змушувати нас систематично проводити їх «ревізію».

Уявляється, що з урахуванням процесів інтеграції та диференціації, виокремленням дослідження гранатометів та вибухотехнічної експертизи, котрі відбулися в «об'єктній» області судово-балістичної експертизи, а також початком формування нових напрямів експертних досліджень зброї та слідів її застосування, експертиза зброї буде «розвантажена» від невласливих для неї об'єктів, таких як вогнемети, лазерна зброя тощо.

На сьогодні ці перспективні напрями дослідження експертизи зброї вже виділені в окрему експертну спеціальність 3.4 «Дослідження зброї з некінетичним принципом ураження». Об'єктами даної експертизи є:

- вогнемети;

- електрошокова зброя та її імітатори;
- лазерна зброя;
- акустична зброя.

Даний напрям експертизи активно розвивається, зокрема триває розроблення проекту національного нормативного документу – ДСТУ «Пристрої електрошочкові. Загальні технічні вимоги» (далі ДСТУ), який буде складений на підставі результатів аналізу технічних характеристик різних електророзрядних пристроїв, що перебувають у обігу, та їх впливу на організм людини. Для розробки даного державного стандарту створено робочу групу, до складу якої увійшли науковці у різних галузях науки та практики.

Авторами ДСТУ запропоновано визначення поняття та власну класифікацію електророзрядних пристроїв, що мають ознаки зброї, зокрема, під електрошоковою зброєю пропонується розуміти електророзрядні пристрої, які призначені і придатні або можуть бути легко пристосовані для довгострокового порушення функцій м'язів та/або заподіяння болю людині або тварині за рахунок безпосереднього впливу електричного струму на її тіло, що може призвести до тяжких або летальних наслідків.

Також, під час розробки ДСТУ, членами робочої групи були запропоновані критерії оцінювання уражючих властивостей електрочочових пристроїв залежно від наслідків впливу на організм людини.

Єдність у методичному підході до дослідження зброї в цілому, спільність завдань ідентифікаційного, діагностичного і ситуаційного характеру, які розв'язуються під час її дослідження, а також необхідність виявлення наявних системних зв'язків між різними видами зброї з метою досягнення певного «наскрізного» їх змісту в підсумку не могли не призвести до формування вчення про зброю та сліди її застосування як окремої теорії окремого роду судової експертизи.

Для уникнення штучності чергової теоретичної побудови необхідним є поряд із розробкою низки її положень і методичне обґрунтування інтеграційних зв'язків всередині названої теорії. І тут не можна не зазначити,

що подібному методичному обґрунтуванню інтеграційних зв'язків сприяють знання про тенденції та закономірності розвитку зброї, котрі дозволять виокремити загальне, те, що об'єднує всі види зброї, тобто певного методичного знання.

Наприклад, із повномасштабною російською агресією значно збільшилася кількість балістичних експертиз, об'єктами яких є понівечені цивільні транспортні засоби, розстріляні російськими військовими (рис. 1).

Рис. 1. Експертне дослідження цивільного транспортного засобу, зруйнованого російськими військовими формуваннями

Оскільки такі транспортні засоби, після утворення вогнепальних ушкоджень можуть тривалий час перебувати в зоні бойових дій та отримувати додаткові пошкодження від вибухів снарядів, перед екпертом постає першочергове завдання диференціювання ушкоджень на вогнепальні і вибухові.

Основні та додаткові фактори, які діють при пострілі та вибуху мають певну подібність. У той самий час між даними видами пошкоджень є й суттєві відмінності. Для осколкових ушкоджень притаманними є нерівні розірвані краї ушкоджень, при цьому ближче до епіцентру вибуху буде спостерігатися концентрована скупченість ушкоджень (рис. 2).

Під час пошуку окремих слідів вибуху використовуються аналогічні методи, що і в процесі дослідження вогнепальних ушкоджень. При тому, головну роль відіграють наявність або відсутність слідів продуктів пострілу або сліди вибухової речовини в області локалізації виявлених ушкоджень. При тому, головну роль відіграють наявність

або відсутність слідів продуктів пострілу або сліди вибухової речовини в області локалізації виявлених ушкоджень. Для виявлення цих слідів бажано залучати експертів, які мають спеціальність 5.1 «Дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу».

Рис. 2. Відтворення руху уламків від вибуху ручної гранати

На підставі проведеного комплексного дослідження виявлених ушкоджень формулюється висновок щодо вогнепального або вибухового дослідження виявлених ушкоджень. При тому, подальше встановлення обставин утворення ушкоджень вибухотехнічного ушкодження належить до компетенції експертів за спеціальністю 5.2 «Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху».

Зазначені обставини дозволяють говорити про необхідність вивчення зброї та слідів її застосування не «розрізнено» за окремими видами, а як цілісної системи, яка має загальний методичний базис у рамках криміналістики і судової експертизи. В рамках криміналістики, точніше, галузі криміналістичної техніки – криміналістичне дослідження зброї та слідів її застосування – мають розглядатись такі складові цього учення, як поняття та класифікація видів зброї, боєприпасів і слідів їх застосування, їх криміналістична характеристика, природа, джерело походження тощо, тобто все те, що складає основу судово-експертного дослідження зазначених об'єктів. У той самий час неможна заперечувати, що

вивчення даних об'єктів відбувається і в рамках судової експертизи, як експертиза зброї. Дана окрема теорія – експертне учення про зброю та сліди її застосування – має певну самостійність, цілісність структури, загальність предметів дослідження. Причому формування даної окремої теорії не призведе до вилучення з криміналістичної техніки такої її галузі, як криміналістичне дослідження зброї та слідів її застосування.

Розкриваючи основні принципи криміналістичного зброєзнавства, насамперед, слід зазначити, що родовим матеріальним об'єктом пізнання цієї галузі знань є зброя і тільки зброя, котра об'єктивно містить у собі ознаки, виражені в його конструктивному вирішенні, що вказують на його цільове призначення – ураження живої або іншої цілі.

Завдання криміналістичного зброєзнавства тісно пов'язані з його предметом і системою. Їх можна класифікувати на головне завдання, що стоїть перед галуззю знань, а також загальні і конкретні завдання, серед яких можливе виокремлення поточних і актуальних. Головним завданням, що стоїть перед криміналістичним зброєзнавством є систематизація поняття та конструктивних ознак відповідних об'єктів задля визначення відповідних кримінально-правових заборон, розробка й вдосконалення відповідних державних стандартів, спеціальних технічних вимог, класифікацій, методик і технологій дослідження зброї та боєприпасів, а також слідів її застосування.

Розв'язання актуалізованих задач потребує об'єднання зусиль спеціалістів з різних галузей науки, зокрема, криміналістики, судової медицини, судової балістики, вибухотехніки, динаміки удару, біофізики, електротехніки, фізичної акустики, оптики тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Назвемо декілька невирішених проблем:

– надання порівняльної криміналістичної характеристики слідів на стріляних кулях та гільзах (звичайних штатних та спеціальних патронів – СП-5, СП-7, ПАБ-9 та ін.) від зброї з різними пристроями зниження рівня звуку пострілу та без них;

– з'ясування сутності загальних механізмів їх утворення для різних видів зброї та типів пристроїв зниження рівня звуку пострілу до неї;

– з'ясування можливості ототожнення за даними слідами конкретного екземпляру зброї, виду та зразку пристрою зниження рівня звуку пострілу, ситуаційних обставин пострілу;

– встановлення закономірностей формування слідів від зброї з саморобними пристроями зниження рівня звуку пострілу різних типів, у тому числі при пострілах різними патронами;

– встановлення загальних закономірностей слідоутворення при автоматичній стрільбі та одиночних пострілах з автоматичної зброї одного виду, оснащеної пристроєм зниження рівня звуку пострілу та без нього;

– дослідження впливу конструктивних особливостей куль (швидкість, маса, форма, розміри, кінетична енергія) патронів, стріляних зі зброї з пристроєм зниження рівня звуку пострілу на ознаки та обсяг ушкоджень різних перешкод (одяг, бронезахист, скло та ін.);

– продовження розвідок щодо вирішення питання про дистанцію та відстань пострілу (пострілів) з різної зброї з пристроями зниження рівня звуку пострілу та без них, у тому числі в конкретно заданих умовах;

– розв'язання блоку ситуаційних досліджень вогнепальних ушкоджень зі зброї, оснащеної пристроями зниження рівня звуку пострілу, завданих в умовах неочевидності (які проводяться в умовах конкретно заданої альтернативи речової обстановки місця події).

Список використаних джерел:

1. Арешонков В. В., Пілюков Ю. О., Голоботовський В. І. Значення ситуаційних судово-балістичних досліджень для кваліфікації кримінальних правопорушень. *Криміналістичний вісник*. 2022. № 1 (37). С. 33. С. 33–36.

2. Бондар В. С. Судово-балістичне дослідження 9,0-мм самозарядного пістолета для безшумної та безполум'яної стрільби (6-П-9). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична*. 2023. № 4. С. 21–31.
3. ДСТУ 9168:2021. Судова експертиза зброї. Балістичні дослідження. Терміни та визначення понять. Видання офіційне. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2022. С. 2.
4. Криміналістика [текст]: підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. С. 129–171.
5. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А. В. Іщенко та ін.]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 180–203.
6. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. С. 108–147.
7. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів : навч. практ. посіб. / В. С. Бондар, О. В. Бочковий, М. В. Кривонос та ін.; за ред. В. М. Комарницького, М. Г. Вербенського та А. Є. Фоменка. 2-ге вид., перероб. і доп. ТОВ «НОВІК-ПРІНТ». Київ, 2021. 534 с.
8. Соколов О. С., Вороненко П. Є. Дослідження ручного протитанкового гранатомета РПГ-7 і його модифікацій: метод. рек. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2023. С. 4–5.
9. Яремчук В. О. Судова балістика у системі криміналістичних знань. *Проблеми законності: зб. наук. праць / відп. ред. В. Я. Тацій*. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2020. Вип. 150. С. 248.

References:

1. Areshonkov, V.V., Piliukov, Yu.O., & Holobotovskiy, V.I. (2022). Znachennia sytuatsiinykh sudovo-balistychnykh doslidzhen dlia kvalifikatsii kryminalnykh pravoporushen [The value of situational forensic ballistic studies for the qualification of criminal offenses]. *Kryminalistychnyi visnyk*, 1 (37), 33–36 [in Ukrainian].
2. Bondar, V.S. (2023). Sudovo-balistychne doslidzhennia 9,0-mm samozariadnoho pistoleta dlia bezshumnoi ta bezpolum'ianoj strilby (6-P-9). [Forensic ballistic research of a 0-mm self-loading pistol for silent and flameless shooting (6-P-9)]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnykh sprav. Serii Yurydychna*, 4, 21–31 [in Ukrainian].
3. DSTU 9168:2021. Sudova ekspertyza zbroi. Balistychni doslidzhennia. Terminy ta vyznachennia poniat. Vydannia ofitsiine (2022) [DSTU 9168:2021. Forensic examination of weapons. Ballistic studies. Terms and definitions. The publication is official]. Kyiv: DP «UkrNDNTs», 2 [in Ukrainian].
4. Piaskovskiy, V.V., Chornous, Yu.M., Ishchenko, A.V., & Alieksieiev, O.O. et al. (2022)ю Kryminalistyka [tekst]: pidruchnyk. [Text forensics: a textbook]. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury», 129–171 [in Ukrainian].
5. Volobuiev, A.F., Danshyn, M.V., & Ishchenko, A.V. (Eds.) et al. (2018). *Kryminalistyka: pidruchnyk [Forensics: a textbook (Vols. 1-2; Vol. 1)]*; MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 180–203 [in Ukrainian].
6. Shepitko, V.Yu., Zhuravel, V.A., & Konovalova, V.O. (Eds.) et al. (2019). *Kryminalistyka: pidruchnyk [Forensics: a textbook]*. (Vols. 1-2; Vol. 1). V. Yu. Shepitkij (Ed.). Kharkiv: Pravo, 108–147 [in Ukrainian].
7. Bondar, V.S., Bochkovy, O.V., & Kryvonos, M.V. (Eds.) et al. (2021). *Rozsliduvannia zlochyniv, shcho vchyniaiuetsia u sferi obihu vohnepalnoi zbroi ta boieprypasiv: navch. prakt. posib. [Investigation of crimes committed in the sphere of firearms and ammunition trafficking: training. practice guide]*; V. M. Komarnytskyi, M.H. Verbenskyi, & A. Ye. Fomenko (Eds.). 2nd. ed. rev., pererob. i dop. TOV «NOVIK-PRINT». Kyiv [in Ukrainian].
8. Sokolov, O.S., & Voronenko, P.Ye. (2023). Doslidzhennia ruchnoho protytankovoho hranatometa RPH-7 i yoho modyfikatsii: metod. rek. Kyiv: DNDEKTs MVS Ukrainy, 4-5. [in Ukrainian].
9. Yaremchuk, V.O. (2020). *Sudova balistyka u systemi kryminalistychnykh znan. Problemy zakonnosti: zb. nauk. prats [Forensic ballistics in the system of forensic knowledge. Problems of legality: coll. of science works] / vidp. red. V. Ya. Tatsii (Ed.)*. Kharkiv: Nats. yuryd. un-t imeni Yaroslava Mudroho, issue 150, 248 [in Ukrainian].